

Hvør vísir samfelagsábyrgd!

At byggja ein flota so stóran, at hann fiskar grundarlagið undan sær sjálvum og í longdini heldur minskar enn økir um framleiðsluna, og at gera tað við risastorum uttanlandslánum, kann tað kallast samfelagsábyrgd?

At útbyggja flakavirki, so tey hava alt ov stóra orku til rávørutilgongdina uttan at økja um framleiðsluvirðið og at taka risastór uttanlandslán til tað, kann tað kallast samfelagsábyrgd?

At byggja holl eftir holl til at økja um söluna av útlendskum luksúsvörum, heldur enn at økja um framleiðsluvirksemið í Føroyum, so útflutningsvirðið økist, kann tað kallast samfelagsábyrgd?

At fara í sjálvbodna likvidation, bara við tí fyri eyga at keypa trotabúgvíð aftur fyri nógv minni, og lata landskassan gjalda tað, sum liggur ímillum, kann tað kallast fyri samfelagsábyrgd?

Hesar spurningar setti Dánjal Jákup Jørgensen fram í røðu síni á kvöldsetu í læraraskúlahøllini 1. mai. Vit prenta røðu hansara:

Dánjal Jákup Jørgensen: — Fakfeløgin eiga at krevja, at tað verður bannað við log, at menn, sum fara í sjálvbodna likvidation, sleppa at keypa trotabúgvíð aftur fyri litið og lætt. Teir skulu sleppa at gjalda hvørjum sitt, eisini landskassanum, aðrenn teir fáa rætt til at reka vinnu aftur. Tà tey vilja hava vinning, tà væl gongur í hond, so skulu tey sanniliga eisini hava tapið!

Gott fundarfólk!

Først fari eg at takka tyri, at mær er litið til at halda hesa røðu.

I summar verða 100 ár síðan, at alheims arbeiðararæsi-an samtykti, at 1. mai frá 1890 skuldi haldað sum alheims arbeiðaradagur. So hetta er hundraðu ferð, at dagurin verður hildin, og næsta ár kunnu vit halda 100 ára 1. mai hald.

Eg ætlaði mær at siga eitt sindur um samfelagið, vit liva í og kalli røðuna: At kenna ábyrgd

Kapitalisman spratt burtur úr tí feudala samfelagnum. Hetta var samfelagið hjá hertogum, furstum, goðseigarum, lensmonnum og prestum. Henda samfelagsskipan var stírvnað, og kapitalisman var svarið uppá, hvussu menningin av samfelagnum skuldi fremjast, hvussu búskapurin skuldi gerast æviga sunnur, tí hann hevði tær liberalu loginar at virka eftir.

Samfelagið skuldi verða gott fyri øll: Ognarar, kapitalistar og arbeiðarar, tí kappingin í vinnulivinum skuldi halda prisnum á einum samuligum støði. Tað fría initiatívið fór at gera øllum við hegni og divi ein møguleika, og sumuleiðis syrgdi tað fyri, at øll tørvandi framleiðsla og tænasta fór fram í samfelagnum. Vánalig vora, vánalig drift og

vánalig ílegging var deyðsdómur, tí her livdi tann sterki og sníði, sum dugði at laga seg til tørvinn, men tann veik og stírvni mátti lúta. Soleiðis skuldi liberalisman halda í nakkan á sær sjálvari. Kapitalisman var fyrri-myndarlig, tað besta segan kendi, eitt satt slaraffenland.

Tað er ein herlig kensla at vakna um morgunin eftir ein goðan drey. Heilin er so væl hvíldur og vøddarnir so væl fyri til dagsins yrki. Men miseydnast dagurin, er

í røkur, so dugliga at tær taka livsgrundarlagið undan sær sjálvum og doyggja í armoð. Onkur livir eftir, og tær hava ment seg altur, endurtaka tær seguna.

Og hesa seguna kenna allir føroyingar. Vit hava ikki bert øl havt munnsar, men vit hava eisini sæð áhaldandi kreppuridurnar hjá kapitalismuni. Sami ótálmaði vøkstur í framleiðslu, tørvandi evni at hyggja inn í framtíðina, — hon dusar sær bara í lotuvinningi. Og tá grundarlagið rapar, so skal tað al-

fiskagrunnin, lønjevningargrunnin og upphøggingargrunnin!

Men tá heilt illa stendur til, so mugu armingarnir, sum hava sett hús og heim í veð fyri skipini, søkja sær kreppuhjálp.

Tað var ikki mín ætlan at koma inn á almannamál, men eg havi eina so óendiliga trond til tað í lotuni, so tit mugu halda mær til goðar.

Almannastovan hevur deildir fyri fólk, sum á ymiskan hátt eru komin illa fyri í

um teir eisini finga ein sosialráðgevara burturav, so hann kundi vest teimum. Svend Aage, Asmund, Ase, Olaf og øðrum hinum, hvønn møguleika teir høvdu fyri at sleppa í vinnu, har teir ikki høvdu fyri neyðini at biðja onnur um hjálp til at upphalda sær og sinum.

Um tiggjuarskiftið ella harum var upp á tál at fáa arbeiðsloysissíðu í Føroyum. Tà hildu menn sum hesir, at hetta tók samfelagsbygdina frá fólki.

Men

At byggja ein flota so stóran, at hann fiskar grundarlagið undan sær sjálvum og í longdini heldur minskar enn økir um framleiðsluna, og at gera tað við risastorum uttanlandslánum, kann tað kallast samfelagsábyrgd?

At útbyggja flakavirki, so tey hava alt ov stóra orku til rávørutilgongdina uttan at økja um framleiðsluvirðið og at taka risastór uttanlandslán til tað, kann tað kallast samfelagsábyrgd?

At byggja holl eftir holl til at økja um söluna av útlendskum luksúsvörum, heldur enn at økja um framleiðsluvirksemið í Føroyum so útflutningsvirðið økist, kann tað kallast samfelagsábyrgd?

At fara í sjálvbodna likvidation, bara við tí fyri eyga at keypa trotabúgvíð aftur fyri nógv minni, og lata landskassan gjalda tað, sum

liggur ímillum, kann tað kallast fyri samfelagsábyrgd?

Tjóvur trýr, at hvør maður stjelur, og ringa muran hjá hesum monnum mundi liggja sum grund fyri, at teir raddu frá arbeiðsloysissíðu.

Men frekleiki kann fara út um alt mark. Veljararnir hjá hesum ábyrgdarloysingum, sum øll hesi ár hava stímbrað til hetta skilaleysa verk, Føroya Landsstýri við lögmanni á odda, heitir nú á fakfeløginu um at visa högv í lønarkrøvum, tí samfelagið toir ikki lønarhækkingar!

— Mær tykir at áheitan er eitt vakurt orð, tí landsstýrið hevur lagt trýst á fakfeløginu og sagt, at um tey ikki geva seg undir hetta, so verður alt, sum vundið er, tikið aftur í skatti og tolli. Fyrsta útspælið kom í síðstu viku: Ein hotta- um skatta- og tollhækkingar.

Eg fari at taka samanum í faum orðum:

Liberalisma er frælslyndi, siga teir! Men teir frælslyntu tóku ikki í nakkan á sær sjálvum, so vit finga ein æviga sunnan búskap. Teirra frælslyndi er frælsi til teirra at brúka og onnur at gjalda. Frælsi so stórt, at tað kann ikki nevast annað enn tað reina lögloysi, anarki.

Eg kundi endað her, men eg hugsi, at vit skulu eisini venna eygunum móti okkum sjálvum.

Vit eru tey, sum skapa virðini í samfelagnum. Vit hava tikið okkum saman í

»Liberalisman var ein dreymur. Hon er horvin sum dagg fyrri sól, og eftir hava vit eitt avskeplað neyðardýr, syndrað av tí kalda gerandislívinum.

Hennara brek er, at hon bara hyggur eftir lotuvinningi. Kapitalisman bara dusar sær í lotuvinningi og tá grundarlagið rapar, so skal tað almenna lofta!»

Dánjal Jákup Jørgensen í Havn 1. mai 1989

dreymurin so syndarlaga litisverdur.

Og liberalisman var ein dreymur. Hon er horvin sum dagg fyrri sól, og eftir hava vit eitt avskeplað neyðardýr, syndrað av tí kalda gerandislívinum.

Hennara brek er, at hon bara hyggur eftir lotuvinningi. Hon er eins og tær elartilur verurnar, sum vit fáa munnsar av. Tær nerast upp

menna lofta!

Fiskiflotin er í kreppu. Veidurorkan er ómetallig, men fiskatillfeingið svarar ikki til. Úrslitið er, at alt ov litið er í part, ov stórar illogar at gjalda aftur, oljuuttreiðslur o.s.f.r., men ein spakuliga minkandi heildarframleiðsla, lika til grundarlagið er burtur. Tí má fiskiflotin leita sær nýggjar grunnar. Og teir hava funnið goðar leiðir: Rá-

samfelagnum, og tað er rimuligt í einum samfelag sum okkara, har eingin skal lúta neyð.

Men eg sakni eina deild: Deildina fyri illa staddar reiðarar og virkiseigarar. Her kundu teir fingið peningaliga hjálpt eftir eini fastari skipan í staðin fyri í tíð og ótið at neyðast tá tungu leið út í Tinganes at biðja oyru.

Ikki hevði tað verið verri,